

SESTRY MACHATOVY

NEOBYČEJNÝ PŘÍBĚH SLAVNÝCH DVOJČAT
VĚRA STAŇKOVÁ

SESTRY MACHATOVY

NEOBYČEJNÝ PŘÍBĚH SLAVNÝCH DVOJČAT

VĚRA STAŇKOVÁ

Grada Publishing, a. s.

SESTRY MACHATOVY

NEOBYČEJNÝ PŘÍBĚH SLAVNÝCH DVOJČAT

VĚRA STAŇKOVÁ

© Věra Staňková, Hana Bubníková, Jiřina Langová, 2019

© Grada Publishing, a.s., 2019

ISBN 978-80-271-2710-8 (pdf)

ISBN 978-80-271-2711-5 (epub)

ISBN 978-80-271-2273-8 (print)

PODĚKOVÁNÍ

*Naším dětem – Haně Bubníkové, Hanne Langové a Radku Langovi,
kteří nás při přípravě podporovali a fandili nám.
Zdeňku Langovi mladšímu, s jehož finanční podporou tato kniha vznikla.
Všem našim přátelům a spolupracovníkům, kteří přispěli svými vzpomínkami.*

Hana Bubníková a Jiřina Langová, 2019

OBSAH

Dva životy, jeden příběh	11
Neobjasněné záhady sester Machatových	15
Holky ze sportovní rodiny	19
Válečné roky	27
Jak šly dny	33
Rodinné vzpomínání	43
Sportovní začátky	47
Hano, která ty seš? aneb klikatá cesta na taneční konzervatoř	55
Machatky očima Jiřiny Šlezingrové	61
Gymnastické hledání a první úspěchy	71
Krok za krokem mezi světovou gymnastickou elitu	85
První mistrovství světa v Budapešti	95
Než Praha zavolá	101
Medailové mistrovství světa	117
Vzájemné soupeření	129
Návrat dvojčat na světovou scénu	135
Kodaň 1967: loučení s vrcholovou gymnastikou	147
Jaroslav Suchánek o sestrách Machatových	153
Přehled sportovních medailí, umístění a ocenění	157
Sportovní důchod? Ani náhodou!	163

Balet: celoživotní láska i zaměstnání (1957–1982)	175
Šedesátá až osmdesátá léta	191
Poprvé na zahraničním turné: Lipsko	199
S baletem do Paříže	203
Na cestách po Evropě	209
Poslední představení	215
Přehled divadelních rolí	219
Tancování mimo divadelní prkna	225
Soukromé životy: společná svatba	233
Jiřina a sportovní rodinné geny	237
Hana a život s hokejovou legendou	247
Několik slov na závěr	257
Použité zdroje a literatura	268

DVA ŽIVOTY, JEDEN PŘÍBĚH

Dopřej mi, Pane, abych v boji, který jde životem, měl odvahu udeřit a riskovat. A mám-li vyhrát, dej, aby to bylo podle zákona, aby má síla a čest se udržely vysoko. A mám-li prohrát, dej, abych dovedl stát u cesty a pozdravit vítěze, až půjdou kolem.

(olympijská přísaha starých Řeků, celoživotní inspirace sester Machatových)

Olympijská přísaha starých Řeků a zejména její poslední věta se stala životním mottem Hany a Jiřiny Machatových v době, kdy začaly dobývat sportovní svět a současně svým tanečním uměním těšily publikum jako sólistky baletu Státního divadla Brno. Přestože největší slávě se těšily v šedesátých letech, dodnes na ně lidé vzpomínají. „Machatky? To byla radost z pohybu!“

Jejich příběh je unikátní, ať už se jim říkalo sestry Machatovy, Machatky, Machatěny nebo Machatěnky. Těžko bychom našli v historii československého sportu dvojčata, která měla tak úspěšnou sportovní kariéru a k tomu ještě druhou, neméně zajímavou kariéru v divadle. V letech 1955 až 1967 získaly sestry Machatovy medaile i skvělá umístění na světových i republikových soutěžích v moderní, tehdy umělecké gymnastice, mistrovské tituly v plavání i skocích do vody a současně tančily sóla v baletu Státního divadla v Brně. Celý život tráví v pohybu a dodnes se obě zajímají o to, co se v jejich sportu děje. Důkazů mám na to spoustu. Například když jsme nedávno spolu jely tramvají, četly si po cestě nová gymnastická pravidla, aby podle nich mohly učit své dětské svěřence a rozhodovat na závodech. „Švýca to hrozně prožívá,“ šeptala mi tehdy Hana a šibalským pohledem sledovala soustředěnou sestru přes uličku, zatímco tramvaj číslo jedna mířila z brněnských Řečkovic do Králova Pole.

Když jsem se s diktafonem v ruce pustila do mapování životního příběhu sester Machatových, dnes Hany Bubníkové a Jiřiny Langové, scházely jsme se každé pondělí zhruba tři měsíce na jaře roku 2017. Pak jsme se v různých intervalech potkávaly ještě celý rok. Z každého setkání jsem odcházela vybavena hromadou informací, článků i rozhlasových a televizních záznamů, dokumentujících neobyčejnou gymnastickou a baletní kariéru sester. Měla jsem to štěstí, že jejich maminka poměrně brzy zavedla Haně a Jiřině sešit, do kterého lepila všechny novinové výstřižky, kde byla o nich nějaká zmínka. Ony v tom systematicky v dalších letech pokračovaly. Po krátkém váhání mi půjčily i některé ze svých deníků. Hodně jsme si povídaly, většinou společně ve trojici, a bylo to užitečné, neboť Hana s Jiřou (Hana neřekne Jiřině jinak) se báječně doplňují, i když si u toho pořád skáčou do řeči. To je pro ně více než typické. Z mozaiky vzpomínek jsem nakonec složila společný příběh dvou prolínajících se životů, které se dodnes podobají stejně jako slavná dvojčata a současně se odlišují jako jejich charakter a soukromé osudy.

Sestry Machatovy patří k těm osobnostem, jež položily základy k úspěchům moderní gymnastiky v Československu i ve městě Brně. Na pozadí jejich životního příběhu se odvíjí více než šedesátiletá historie tohoto sportu od jeho vzniku až po současnost. I na divadelních prknech odvedly jako tanečnice velký kus práce, zanechaly svoji stopu v Československém rozhlase

i Československé televizi. Ve svých rodinách dokázaly předat sportovní nadšení z generace na generaci. I proto považuji pohled sester Machatových za velmi cenný, stejně tak jako jejich vytrvalost, disciplínu a lásku k pohybu, kterou k radosti diváků i žáků přetavily do mnoha sportovních a uměleckých zážitků.

.....
Věra Staňková

NEOBJASNĚNÉ ZÁHADY SESTER MACHATOVÝCH

Primitivní národy přisuzovaly dvojčatům kouzelnou moc. Podle nich měla dvojčata vliv na úrodu, na počasí nebo i na zdraví svých bližních. Některé indiánské kmeny věřily, že léčebnou moc mají pouze dvojčata, jiné kmeny přisuzovaly léčebnou moc otci dvojčat. Ten musel u lože nemocného zpívat, tančit a konat nejrůznější kouzelnické obřady, aby se nemocný uzdravil. S vývojem lidstva a společnosti tyto pověry zanikly a zprávy o nich se objevují jen jako zajímavé příklady v zábavné literatuře o dvojčatech.

(úvodní odstavec článku Milana Vrby *Dvojčata a dědičnost*, který vyšel s fotografiemi sester Machatových v roce 1965)

Osud by zřejmě napsal Haně a Jiřině úplně jiný příběh a mnohé situace by se vůbec nestaly, kdyby nebyly dvojčata. Ale ony jsou a ještě ke všemu jednovaječná. Byla období, kdy si je většina lidí pletla (a někteří si je pletou dodnes). Existují fotografie, na kterých jsou opravdu k nerozeznání. A někdy si nejsou jisté ani ony samy. Nad některými černobílými snímky se i dohadují: „To jsi ty. Ale ne, vždyť to jsi ty!“

V dobách jejich největší slávy dokonce nechávali novináři tuto tipovací soutěž na čtenářích samotných. Například slovenský časopis Život, který v červnu 1963 otevřeně přiznal, že neví, která je která, napsal: „Kdo je to – rozhodněte sami...“ A v článku dál praví: „Vítězkou mistrovské skupiny na letošních mistrovstvích ČSSR v Bratislavě se stala Hana Machatová před svou ‚mladší‘ sestrou Jiřinou. Při nástupech, přestávkách, při rozhovorech i při udělování cen jsme tato dvojčata rozlišovali podle mateřského znaménka, které má Hana na krku. Je však těžké rozeznat je při cvičení a ještě těžší na fotografiích. Proto vám předkládáme fotoreportáž, ve které si můžete všimnout skutečně mistrovského výkonu sester Machatových, jejich dokonalé, přitom doslova ‚umělecké‘ ovládnutí těla, baletní graciéznost pohybu... ale i tentokrát to necháváme na vás, která je která, protože si sami nejsme celkem jistí.“

A pak tu máme ještě jednu zajímavost. Hanu a Jiřinu známe jako sestry Machatovy a jen málokdo tuší, že je to prostě chyba. Tatínek se totiž jmenoval Oldřich Machát, a tak správně by se příjmení sester mělo psát s dlouhým á uprostřed. Tak, jak je zapsáno v matrice.

Těžko říct, kam se ta čárka ztratila. Má to na svědomí brněnský akcent nebo reportérská nedůslednost při vyslovování? Bylo to nepozorností píši-cích novinářů, kteří na začátku sportovní kariéry dvojčat na čárku jednoduše zapomněli? Nebo chybovali organizátoři, kteří jména špatně zapsali do startovních listin? Pravdu se asi nikdy nedovíme. Skutečností je, že u historicky prvních sportovních výsledků z roku 1955 ještě najdeme v novinách obě verze. Postupem času však dlouhá varianta ustupovala a na konci padesátých let vymizela z článků docela. A tak se nakonec do dějin zapsaly Hana a Jiřina Machátovy o čárku kratší.

Oldřich Machát v brance SK Židenice

.....

HOLKY ZE SPORTOVNÍ RODINY

Hana: „U nás doma se o tom moc nemluvílo, ale ve své době musel být tatínek vynikající brankář, kterého lidi znali a obdivovali. Jednou nám říkal, že se přišel jen tak podívat na fotbal a celé hlediště vstalo a křičelo ‚Culín, Culín‘, takže se musel převléct a jít chytat do branky.”

Věra: „Proč se tatínkovi říkalo Culín?”

Hana: „No proto, že když skočil po míči, tak se k němu nádherně skulil.”

Věra: „Já jsem se dočetla, že je to proto, že se pořád culil – smál.”

Jiřina: „To nevím, ale my jsme měly vždycky za to, že je to proto, jak se dokázal zabalit do kotoulu.”

(z rozhovoru autorky s Hanou Bubníkovou a Jiřinou Langovou při přípravě knihy v roce 2017)

Tatínek

.....

Svatební fotografie rodičů

.....

Novomanželé na plovárně

.....

Rodiče sester Machatových se potkali v brněnských Židenicích, odkud oba pocházeli. Jestli je něco od začátku spojovalo, tak to byla láska k pohybu. Oba vyrostli v chudých dělnických rodinách, ve kterých se hodně sportovalo. Budoucí paní Machátová od mládí cvičila v židenickém Sokole, kde se věnovala gymnastice i atletice. Na všesokolském sletu dokonce cvičila na nářadí. Se svým mužem se seznámila na fotbale. „Maminka šla s kamarádkou na zápas a tam prý pořád volali: ‚Culín, Culín!‘ A když se zeptala, kdo to je ten Culín, dostalo se jí odpovědi: ‚To je přece v brance Olda Machát, já tě s ním seznámím.‘ A tak se stalo. Babička prý později říkala: ‚Ježíšmarjá, toho fotbalisty si neber, to budeš pořád prát nějaký dresy. Dyť to je štěrku!‘ “ vzpomíná Jiřina.

Oldřich Machát byl ve své době výraznou tváří brněnského fotbalu a čtrnáct let velkou posilou SK Židenice. Neoplýval sice výškou, ale zato mrštností, rychlostí, výjimečným postřehem a předvídavostí situací před vlastní brankou. V období let 1919 až 1933 chytal nejdříve za juniory a poté za seniorský tým. Byl čtvrtým brankářem v historii klubu po Kadlecovi, Leichmanovi a Benešovi, v brance se střídal s Bendou. Po první světové válce se na dlouho dobu stal brankářskou jedničkou a psalo se o něm jako o „nejlepším a nejspolehlivějším brankáři brněnském“. Jeho výkony pečlivě sledoval dobový tisk, který se například zmiňuje o tom, že ...*Machátově jistotě vděčí rudí, že Královopolští nedobyli ani jediného úspěchu* (8. března 1926), anebo že *Židenice pocítily tentokráte nepřítomnost Machátovu, neboť Plichta neměl chvílemi dostatek jistoty...* (Sport, 6. října 1926).

Věhlas židenické fotbalové jedenáctky postupně překročil hranice města i Moravy. Klíčovou roli sehrál Oldřich Machát při rozhodujícím zápase v roce 1926, kdy Brňané získali titul amatérských mistrů republiky. Podle očitých svědků to byl vzrušující, ostrý a neobyčejně rychlý boj, v němž zaslouženě zvítězila židenická fotbalová taktika i technika nad robustností a tvrdostí pražské Sparty. Denní listy citují Prager Tagblatt, který se s uznáním zmiňuje také o vynikajícím výkonu brankáře Oldřicha Macháta. Jeho hvězda rychle stoupala. Jako člen reprezentačního družstva ČSR amatérů sjezdil s fotbalem kus Evropy. Chytal tak přesvědčivě, že o něj projevíli zájem i v sousedním Rakousku.

„Kde mi to šlo nejlíp? Tradičně dobře jsem chytával v Prostějově a snad vůbec nejlepší výkon jsem podal jednou ve Vídni proti Rapidu. Kam jsem se postavil, tam se do mne jeho střelci trefili. Docela to vypadalo, jako že umím chytat, a tak po zápase za mnou přišli vídeňští funkcionáři a ptali se, zda k nim nechci přestoupit.

Tenkrát to bylo ve fotbale jiné. Brankář – to byl někdy v jedenáctce zbytečný hráč. Mohl klidně pustit dva, tři góly, protože tehdy byli kanonýři, kteří jich dali na druhé straně třeba pět nebo šest. Dnes se to nějak obrátilo naruby. Střelci jaksi vymřeli a slavní jsou brankáři.“

(úryvky z článku *Jeden z Mlýňáků*, který pod zkratkou (šv) vyšel v roce 1973 u příležitosti 70. narozenin Oldřicha Macháta)

Kromě Vídně dostal Oldřich Machát i nabídky z Prahy, aby se stal profesionálem. Všechny odmítl a nikdy nepodepsal žádný přestup do jiného fotbalového klubu. Byl doma v Brně, kde založil rodinu a také pracoval ve Zbrojovce jako dílovedoucí. Měl o sedmnáct let staršího bratra, ale i kvůli značnému věkovému rozdílu nebyly vzájemné vztahy mezi sourozenci tak vřelé jako v široké rodině paní Machátové. Tu požil velmi blízký vztah jak se sestrou Marií, se kterou se pravidelně a často navštěvovaly i s celými rodinami, tak bratrem Jiřím, který byl z trojice nejmladší. Tak jak to tehdy bylo mezi sourozenci zvykem, obě starší sestry bratrovi pomáhaly a podporovaly ho, jakmile začaly vydělávat, přestože samy toho moc neměly.

Maminka sester Machátových Jindřiška, za svobodna Poláková, vychodila základní školu a pak krátkou dobu pracovala jako expedientka. Její sestra Marie jí pomohla najít zaměstnání v Lidových novinách, kde sama pracovala jako úřednice. Paní Machátová se tam naučila velice dobře psát na stroji, a protože tehdy se noviny posílaly předplatitelům poštou a každý předplatitel měl plechový štítek, kde byla vyražena jeho adresa, tak psala a vyrážela štítky a starala se o distribuci novin. Když se narodila dvojčata, byla šest let doma, a pak odešla pracovat do odbytu lidoveckého deníku Čin.

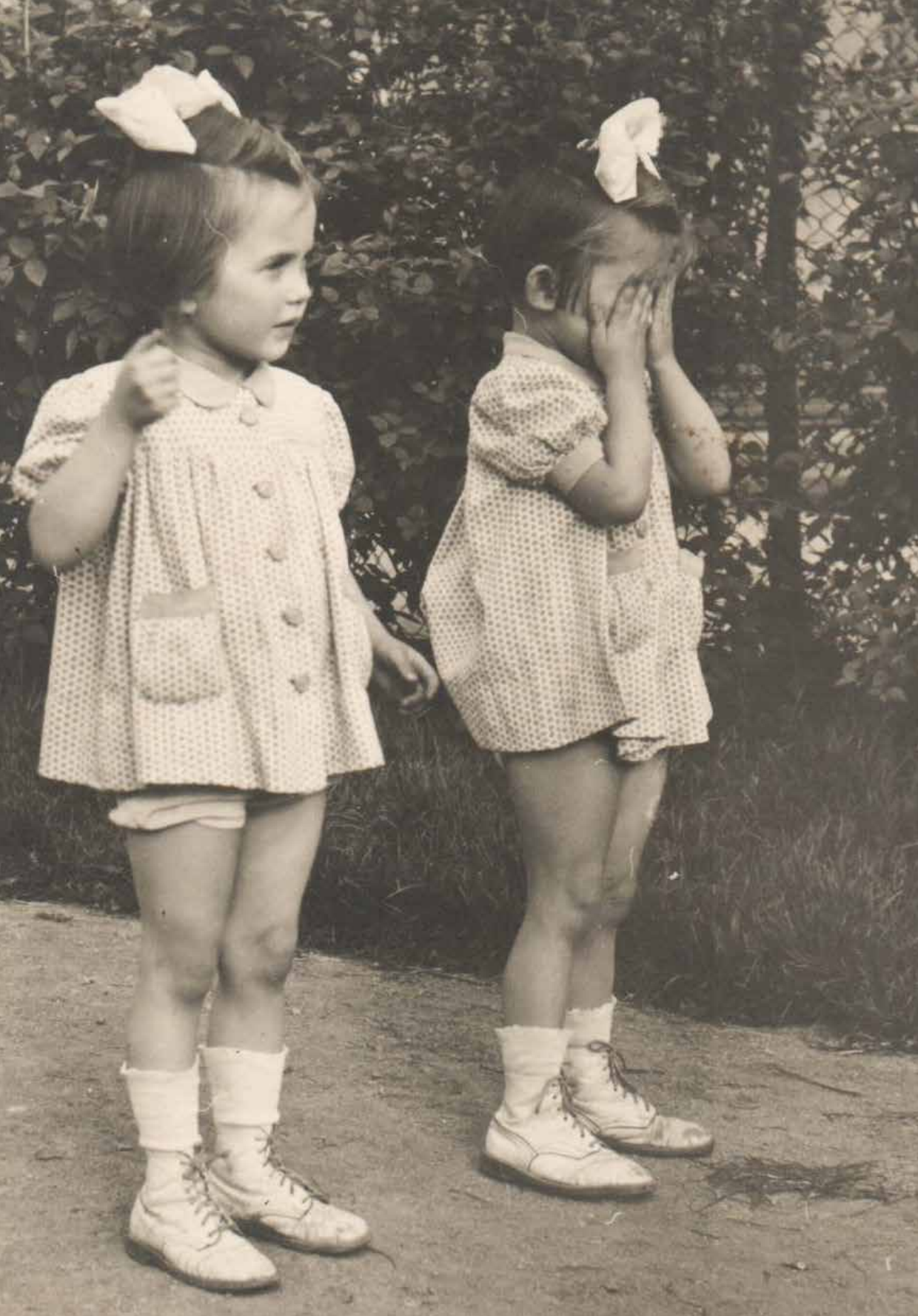
Hana a Jiřina přišly na svět v Brně 31. července 1938. Hana jako první, Jiřina o dvě a půl minuty později. Bylo to v neděli v královopolském sanatoriu a obě se stihly narodit, než zvony na nedaleké kostelní věži odzvonily poledne. Když se tatínek Machát dozvěděl, že má dvojčata a ještě ke všemu holky, řekl památnou větu: „Hrom do chlívků.“ Kolegové ze Zbrojovky si z něj dělali legraci a přišli s transparentem „Ať žije zakladatel dívčí Klapzubovy jedenáctky“. Oldřich Machát prý poté rezignoval a na adresu holčiček pronesl další, již povzbudivější výrok: „Mámo, když jsou tady, tak je přeci neutopíme!“

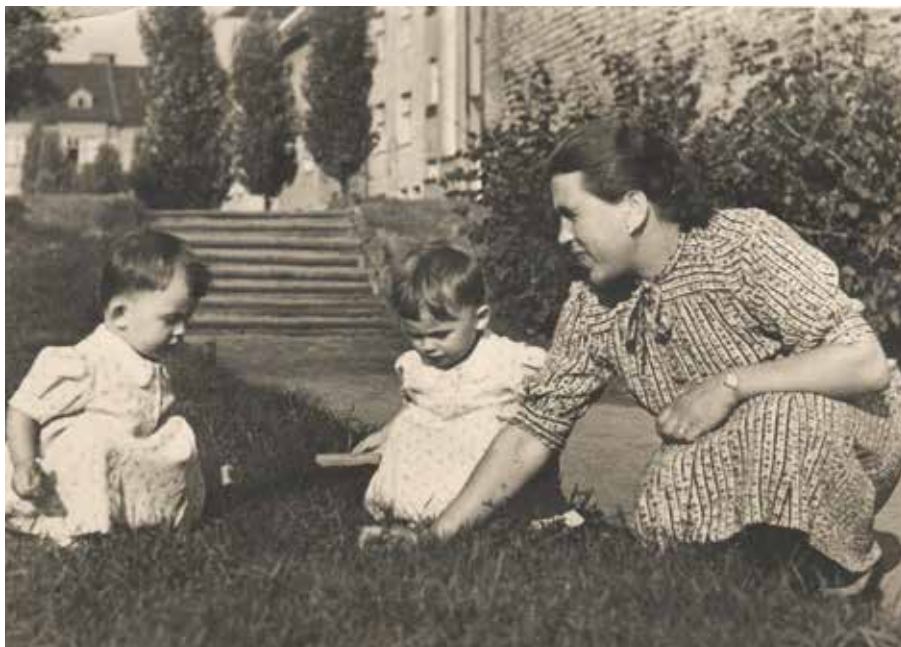

První práce s náčiním

.....

.....

S maminkou na Karáskově náměstí v Židenicích

.....

O Vánocích

.....

VÁLEČNÉ ROKY

Věra: „Co se vám jako první vybaví z útlého dětství?“

Hana: „Pamatuju si, že jsme měly jednopokojový byt.“

Jiřina: „A já si pamatuju, že jednou měla Hana záškrt a já jsem za ní nesměla do ložnice. Chodila tam jen maminka.“

Hana: „Byly jsme doma a šest týdnů to trvalo.“

*Jiřina: „A Hana mi nakreslila obrázek a tajně mi ho poslala.
A jak jsme si ten papír vyměnily, tak jsem ten záškrt dostala.“*

(z rozhovoru autorky s Hanou Bubníkovou a Jiřinou Langovou při přípravě knihy
v roce 2017)